

З цікавістю читаються вміщені у збірнику документи німецького і угорського військового командування, інших окупаційних установ (№№ 10, 13, 16, 18, 20 та ін.). Вони неупереджено доводять, що гітлерівці та їх союзники прийшли в Україну не як визволителі, а як загарбники. Встановлений ними кривавий режим грабежу, терору і насильства став однією з основних причин антифашистського руху. Чимало опублікованих документів пов'язані з організацією штабів партизанського руху, створенням загонів і з'єднань Чернігівщини, їх бойовою діяльністю і результатами. Зокрема, чернігівські партизани надали значну допомогу радянським військам у форсуванні рік Десна, Прип'ять, Дніпро у вересневі дні 1943 р. Ці дії народних месників, як відомо, отримали високу оцінку фронтового командування Червоної Армії.

Привертають увагу й ті сторінки збірника, де вміщені документи про партизанські загони і з'єднання, сформовані з чернігівців, які перейшли за наказом командування на правий берег Дніпра, і діяли в західних областях на теренах Чехословаччини. Це є яскравим доказом того, що кожний патріот України бився з фашистами не тільки за власну оселю, своїх рідних і близьких, але й за всю Україну, прагнучи допомогти народам, як тепер кажуть, ближнього і дальнього зарубіжжя. У цьому контексті є чимало ґрунтовних документальних свідчень про бойове побратимство українських, російських і білоруських партизанів.

З позитивного боку збірку документів характеризують численні фотоматеріали, більшість яких невідома широкому загалу. Знімки відтворюють не лише бойову діяльність, але й побут месників, їхні зв'язки з населенням.

Разом з тим слід висловити і окремі побажання, які можуть стати в нагоді як упорядникам згаданої збірки, так і іншим публікаторам. У книзі опубліковані цікаві архівні документи про участь в партизанському русі військовополонених, про розклад поліцейських станів і перехід на бік партизанів угорських солдат. Проте опубліковані документи висвітлюють лише комуністичний партизанський рух на Чернігівщині, хоч є окремі згадки, що восени 1941 року на території області було і формування національного забарвлення. Тому конче необхідно, щоб майбутні документальні публікації з історії антифашистського опору на Україні виходили з тогочасних реалій. Лише за цієї умови, незважаючи в нагоді як упорядникам гаданої збірки, так і іншим публікаторам. У якій ми відчуваємо.

Рецензоване документальне видання виграло б, якби в ньому було представлено більше документів про партизанський рух, що засвідчують не тільки бойові успіхи, але й недоліки та прорахунки, які мали місце в організації і керівництві народною боротьбою на окупованій території. А такі документи є у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Це потрібно не для компрометації чи засудження дій тих або інших керівних політичних чинників, а для наповнення об'єктивним змістом історичної пам'яті нашого народу, усунення з неї міфів і легенд.

В цілому ж ініціатива секції партизанів Великої Вітчизняної війни Чернігівської обласної Ради ветеранів України, завдяки якій світ побачила документальна збірка «В тилу ворога. 1941 — 1945», заслуговує схвальної оцінки. Народні месники своєю самовідданою боротьбою з фашистами заслужили і глибоку пошану, і вдячну пам'ять нащадків.

Анатолій Кентій

ДЛЯ ЗАЦІКАВЛЕНОГО ЧИТАЧА

Нестримно спливають роки. Віддаляються від нинішнього покоління події Великої Вітчизняної. На молодість наших дідів і батьків суво-

ра доля поклала нелюдський тягар війни, адже кожний шостий українець загинув.

Серед книжок цієї тематики, що надійшли до відділів обслуговування ОУНБ ім. В. Г. Короленка, привертає увагу одна з них. Це «Невідома війна: (Партизанський рух в Україні 1941 — 1944 рр. мовою документів, очима історика)». Таку назву має книга доктора історичних наук А. С. Чайковського, яка вийшла у видавництві «Україна».

У роки Великої Вітчизняної війни в лісах Київщини, Житомирщини, Чернігівщини, ряді інших областей зароджувались і діяли сотні великих і малих партизанських формувань і підпільних груп, чия боротьба була відповіддю на спробу ворога поневолити рідний край.

Глянути на події воєнних літ без полуди на очах допоможе читачам ця книга, тому що автор спирався у своїй праці лише на документальні свіжовіднайдені архівні джерела. Серед них, зокрема, — документи окупаційних фашистських відомств, вермахту, військ СС, поліції безпеки та СД, а також ОУН — УПА, радянських і партійних органів, НКВС — НКДБ, партизанських штабів.

Ця книга примусить читача ще раз глибоко задуматись над нашим недавнім історичним минулим і допоможе краще розібратися в історії партизанського руху на Чернігівщині.

За останні роки з'явилося чимало досліджень і спогадів про голодомор 1932 — 1933 років, насильницьку колективізацію, свавільне виселення селянських сімей за межі України.

Однак ми майже нічого не знаємо про тих, хто став чинити духовний і збройний опір нелюдському режиму, боротися проти запровадження колгоспного рабства. «Бунт землі: (Художньо-краєзнавча праця на архівному матеріалі)» — перша спроба відкрити невідому сторінку історії Придесення — вияви опору, визрівання на селі опозиційних настроїв у складних умовах дійсності 30 — 40 років. Володимир Шкварчук — консультант науково-редакційного підрозділу Чернігівської облради — створив цю книгу на строго документальних матеріалах із архівів ВЧК — ДПУ — НКВС — КДБ по Чернігівській області.

Вона розрахована на широкі читацькі кола і допоможе познайомитися зі сторінками нефальсифікованої історії Чернігівщини, зокрема, та України взагалі.

Болюча тема стихійного процесу і опозиційних проявів трудового люду Чернігівщини знайшла своє відображення на сторінках нової книги Сергія Павленка «Опозиція на Чернігівщині: 1944 — 1990 рр.», яка вийшла в серії «Бібліотека товариства «Просвіта». Перша його книга «Загибель Батурина. 2 листопада 1708 року» побачила світ у травні минулого року і викликала велику читацьку зацікавленість. Автор на основі унікальних документів досліджує причини появи опозиції, пропонує читачам цікаві історичні розвідки: збройне протистояння 1944 — 1949 років, керівний саботаж, виселення чернігівців за межі України, розправу з представниками релігійних конфесій, утворення перших опозиційних громадських організацій.

Багатий фактичний матеріал, підтверджений статистичними даними, стане в нагоді науковцям, краєзнавцям, робітникам, вчителям, молоді, яка навчається.

Повернутися з історичного минулого до нашої ринкової дійсності допоможе книга «Проблеми економіки Чернігівщини». Ця практично перша книга з економіки Чернігівського регіону написана віце-президентом Української асоціації якості, дійсним членом Академії економічних наук України Володимиром Федоровичем Савченком.

Підхід автора до окремих питань має не тільки теоретичний, а й чисто практичний, прикладний характер. Адже Савченко працював на Борзнянському заводі «Квадр», виробничому об'єднанні «Чернігівський радіоприладний завод». У травні 1992 року очолив економічну службу області.

Спочатку в газеті «Деснянська правда» були опубліковані основні положення першої частини книги «Економіка держави і регіону. Міфи і реальність», які викликали великий резонанс як у професіоналів-управлінців, так і в масового читача.

В інших розділах автор змальовує ситуацію та намічає шляхи виходу з кризи по окремих напрямках економіки Чернігівщини. Книга знайде свого читача серед науковців, управлінців, бізнесменів, просвітян.

Валентина Зелінська

БАЧЕННЯ РЕГІОНУ

Відносини держави і її регіонів, взаємодія, ступінь самостійності територій, їх права і обов'язки — всі ці питання є невід'ємною і досить складною частиною життєдіяльності країн в усі часи. Особливо гостро ці проблеми постали перед державами колишнього Радянського Союзу в останні роки. Причин цьому немало. Найголовніші з них:

- невідпрацьованість законів, концепцій економічного і соціального розвитку в новостворених державах;
- невміння центральних органів ефективно керувати територіями;
- впевненість керівництва регіонів, що на місці все можна вирішити оперативніше і раціональніше;
- різний ступінь розвитку регіонів, специфіка їх географічного та геополітичного положення, демографічні, екологічні особливості;
- **неврахування потреб регіонів** в часи планування адміністративно-командного стилю керівництва з центру і, як наслідок, накопичення проблем;
- масове невдоволення регіонів попередніми рішеннями, їх різка критика політики центру (своєрідний випуск пари з чайника) і тому подібне.

Тому регіональна політика всіх новостворених держав, в тому числі і нашої країни, потребує ґрунтовного осмислення, відпрацювання пріоритетів, розробки наукової концепції та її впровадження в життя.

В Україні це питання стоїть дуже гостро, воно стосується всіх регіонів. Але якщо такі області, як Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська і ряд інших, мають потужний промисловий і науковий потенціал, перебувають у центрі уваги держави, то зовсім інша ситуація на Поліссі, зокрема, у **нашій Чернігівській області**.

На жаль, комплексних наукових розробок, праць з економіки та соціального розвитку нашого регіону до останнього часу у нас фактично не було. За останні 20 років (а то і більше) не вийшло жодної праці цього напрямку.

Нещодавно видані дві книги В. Савченка «Проблеми економіки Чернігівщини» (1994 рік) та «Чернігівська область. Соціально-економічний стан. Шляхи розвитку» (1995 рік) стали першим комплексним дослідженням напрямку розвитку території, органічно доповнюють одна одну.

Книги написані на живому матеріалі останніх років, носять актуальний характер, відтворюють перехідний стан до економіки ринкового типу.